

«ЩО ЗА ЛЮДИНА!»

У статті характеризується видатний український учений-мовознавець, доктор філологічних наук, професор Михайло Андрійович Жовтобрюх. Автор статті подає свої спогади про наукове спілкування з ним, зокрема про його цінні поради у визначенні проблематики докторської дисертації та про участь у процесі підготовки до захисту. М.А. Жовтобрюх схарактеризований на підставі особистих вражень автора статті та розповідей спільних знайомих і колег, що дало можливість створити образ описуваної людини не тільки як ученого, а і як уважної доброзичливої людини, глибоко шанованої його сучасниками й послідовниками.

Ключові слова: внесок у лінгвістику, наукове спілкування, поради, допомога, домінуючі риси, повага, порядність.

Лисиченко Л.А. «Какой человек!» В статье характеризуется выдающийся украинский ученый-языковед, доктор филологических наук, профессор Михаил Андреевич Жовтобрюх. Автор статьи представляет свои воспоминания о научном общении с ним, в частности о его ценных советах в определении проблематики докторской диссертации и об участии в процессе подготовки к защите. М.А. Жовтобрюх охарактеризован на основании личных впечатлений автора статьи, а также рассказов общих знакомых и коллег, что позволило создать образ описываемого человека не только как ученого, но и как внимательного доброжелательного человека, глубоко уважаемого его современниками и последователями.

Ключевые слова: вклад в лингвистику, научное общение, советы, помощь, доминирующие черты, уважение, порядочность.

Lysychenko L.A. "What a person!" The article characterizes outstanding Ukrainian scientist-linguist, Doctor of Philology, professor Mikhail Zhovtobryuh. The author presents her memories of the scientific communication with him, particularly his valuable advice in shaping the agenda for her doctoral thesis and participation in the preparation of her defense. M.A. Zhovtobryuh is characterized on the basis of personal experience of the author, as well as stories of common acquaintances and colleagues that helped to create the image of a man described not only as a scholar but also as attentive benevolent man deeply respected by his contemporaries and followers.

Keywords: contribution to linguistics, scientific communication, advice, help, dominant traits, respect, decency.

На стезі роботи над докторською дисертацією зустрілася я з відомим українським мовознавцем і прекрасною людиною Михайлом Андрійовичем Жовтобрюхом. «Какой чудесный старик! – говорив про нього наш знайомий академік. – Какая доброта! Но у него есть один недостаток: он одинаково добр и к порядочным людям, и к негодьям» (професор висловився більш жорстко). А, можливо, це й визначало особистість Михайла Андрійовича: його доброта не була вибірковою, а була властивістю душі. Однак мова не про це, а про його сприяння в науковій роботі й у життєвих колізіях багатьом, у тому числі й мені.

У цьому сутність Михайла Андрійовича: він пережив чимало «катастроф», і прекрасних, і не дуже, але не втратив добрих почуттів до людей, і порядних, і не дуже. А чи завжди ми виносимо справедливі оцінки? Адже

«краще переоцінити людину, ніж недооцінити її», або, як говорили в моєму юнацькому оточенні, «не треба думати про людину гірше, ніж вона є». Тож домінантною рисою Михайла Андрійовича Жовтобрюха, що відразу привертало увагу, була доброзичливість, прагнення допомогти. Відчула цю його якість і я.

Надзвичайну доброту М.А. Жовтобрюха згадують багато людей, які мали з ним спілкування. Професор Любов Іванівна Мацько згадувала, як вона, закінчивши педінститут, бігла у сльозах через якісь ускладнення після розподілу на роботу й зустріла Михайла Андрійовича, який читав у них лекції. То уважний професор помітив її стан, зупинився, розпитав і запросив на роботу у свій відділ.

З великою любов'ю і повагою згадує про М.А. Жовтобрюха професор Сергій Іванович Дорошенко, для якого старший товариш не тільки визначив тему докторської роботи, а й був науковим консультантом.

Та насамперед М.А. Жовтобрюх – це видатний український мовознавець. За його підручниками й посібниками з сучасної української літературної мови (в кількох виданнях), історії української, східнослов'янських мов навчалося ціле покоління мовознавців. Йому належать перші фундаментальні твори з історії стилістики, зокрема публіцистичного стилю української мови. Він був одним із дослідників і популяризаторів щойно відкритих на той час пам'яток – «Грамматыки словенской» Івана Ужєвича [1] і рукописного словника «Розмова» [3].

Я не належала до ближнього кола друзів Михайла Андрійовича Жовтобрюха, однак і в моїй науковій долі він посів помітне місце, через що й пишу ці рядки з доброю згадкою про видатного вченого та щедру душею людину.

Перше знайомство відбулося через його підручники й конференції. Пам'ятаю його виступ на потєбнянській конференції в нашому харківському Будинку вчених, його опонування кандидатської дисертації А.П. Яреценка на нашій кафедрі. Однак особисто знайомі ми не були.

Зрештою в самий «полудень віку» я написала книгу «Лексикологія української мови. Семантична структура слова» [2]. Задумувала її як посібник для студентів-філологів, однак так званий «чорний», анонімний, рецензент (пізніше виявилось, що це був відомий мовознавець В.В. Коптілов) добре поцінував рукопис, але висловив застереження, що це не посібник, а наукова монографія. І тут розпочався, як сказали б сьогодні, «тиск» з усіх сторін – від друзів, від ректорату, від парткому: пишійть докторську. Я була не від того.

Необхідність координувати тему докторської дисертації привела мене в Інститут мовознавства НАН України. І ось тут я йду до Михайла Андрійовича за порадою. Він зустрів мене наче давно знайому, прийняв приязно, уважно вислухав, у чому сутність мого питання. Поважний професор, для нас, порівняно молодих провінціалів, майже академік (а тепер ми розуміємо, що його наукова діяльність давала підстави для цього), без будь-яких відмовок і зволікань (як це часто буває) «взявся до справи»: уважно переглянув привезений мною рукопис, прочитав місяця, які привернули його увагу, і через деякий час дав відповідь, що так, це цікаво й може бути основою

докторської. Однак при цьому зазначив, що для дисертації цих аспектів (багатозначність, синонімія, антонімія та інші семантичні явища) багато, і радив обрати щось одне. Я із вдячністю з такою породою погодилась та організувала роботу над багатозначністю, розглядаючи інші явища у зв'язку з нею. Пізніше він віддаля спостерігав за моєю роботою, заохочував до її інтенсифікації. На завершення першої консультації Михайло Андрійович сказав: «Тільки майте на увазі, Лідіє Андріївно: докторську дисертацію пишуть самостійно, не покладаючись на консультантів, а в наші дні це робити треба, по можливості, швидко, не зволікаючи, бо тему можуть перехопити». За ці поради я дуже вдячна Михайлові Андрійовичу. (З приводу останнього міркування про те, що хтось іще напише, академік Д.М. Шмельов мені казав: «На одну тему можна написати десять робіт, і всі будуть різні».)

Наше покоління вчених глибоко вдячне Михайлові Андрійовичу Жовтобрюху, ученому, педагогові і просто прекрасній людині, за його величезний внесок у розвиток українського мовознавства і педагогічної освіти в нашій країні.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Жовтобрюх М.А.** «Грамматика словенская» Івана Ужєвича – пам'тка староукраїнської літературної мови // Слово і труд. До сімдесятиріччя академіка Івана Костянтиновича Білодіда. – Київ, 1976. – С. 167–179. 2. **Лисиченко Л.А.** Лексикологія сучасної української мови. Семантична структура слова / Л.А. Лисиченко. – Харків: вид-во при ХДУ, 1977. – 114 с. 3. **Vunčić D., Keipert H.** Розмова – Бєс'ѣда. Das ruthenische und kirchenslavische Berlaumont-Gesprächsbuch des Ivan Uževyč. – München: Verlag Otto Sanger, 2005.

Лисиченко Лідія Андріївна – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. Україна, 61168, м. Харків, вул. Блюхера, 2.

<http://orcid.org/0000-0002-7152-2602>

Lysychenko Lidia Andriivna – Doctor of Philology, Professor, Professor at the Ukrainian Language Department, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. Ukraine, 61168, Kharkiv, Bliukhera Str., 2.